

Pròleg.....	5
Capítol I. Naixement i bateig.....	9
Dos directors, dos Eusebis.....	11
Els intel·lectuals aplaquen les lluites	15
<i>En defensa pròpia</i>	19
El primer 1 de Maig i les Bases de Manresa.....	23
Anarquisme i bombes	26
La Guerra de Cuba.....	28
Creació de Solidaritat Catalana	32
La Setmana Tràgica	36
El diari es modernitza	40
La Mancomunitat	42
La fallida del Banc de Barcelona.....	46
Acció Catalana compra <i>La Publicidad</i>	52
Capítol II. Un instrument de propaganda	57
A tota marxa.....	59
Els corresponsals	64
Els millors escriptors.....	68
La dictadura de Primo de Rivera.....	70
<i>La Publicitat</i> i el Barça	76

Josep M. de Sagarra, polifacètic.....	85
Al voltant de la segona Exposició	90
La República de 1931.....	95
La fallida del Banc de Catalunya.....	101
Carles Sentís, l'últim de La Publi	106
Aprovació de l'Estatut.....	111
El 6 d'octubre de 1934	116
Ascens i caiguda de Josep Gironès.....	124
El 18 de juliol de 1936.....	130
Assassinat de Josep M. Planes.....	134
Els fets de maig de 1937.....	143
Els últims dies	146
Addenda.....	150
Bibliografia	155

Seixanta-un anys de vida donen per a molt. I, en la història d'Espanya, de 1878 fins a 1939 hi van passar moltes coses. Especialment, en el camp de la política, on els canvis de govern van ser constants. Tant pel que fa als partits governants com al president del consell de ministres. De fet, el país es mogué entre la bronca gairebé diària i l'alternativa brusca de poder. Enmig de tot això, una regència, un regnat, una dictadura, una república i una guerra civil.

Des de Catalunya, aquests fets es van viure també a primer rengle. Des de l'anomenat Memorial de Greuges presentat a Alfons XII el 1885 per iniciativa del Centre Català, el redactor del qual havia estat Valentí Almirall, fins a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya el 1932 —tot passant per la constitució de Solidaritat Catalana i més tard de la Mancomunitat—, hi ha tot un reguitzell d'actes encaminats a aconseguir un estatus propi.

Les dificultats amb les quals el catalanisme es trobà durant aquells anys —tant a la mateixa Catalunya com a la resta d'Espanya i, principalment, a Madrid— no van impedir aquest desig. Es van rebre diversos cops de puny. I ens els vam donar nosaltres mateixos. Per exemple, amb els fets del 6 d'Octubre. Però el saltamartí es tornava a posar dret i iniciava altra vegada la cursa d'obstacles. Quan, a partir del febrer de 1936, amb el triomf del Front d'Esquerres, Catalunya tornà a aixecar el cap, s'esdevingué el definitiu cop —cop baix, aquesta vegada— de la guerra civil.

Aquests fets tan convulsius els va presenciar un diari barceloní que, des del 1878 al 1922, s'anomenà *La Publicidad*. A partir d'aleshores i fins a la seva fi, canvià dues des per dues tes i passà a ser conegut per *La Publicitat*. De tota manera, encara que en els seus primers temps el periòdic fos republicà històric, hi nià

gairebé sempre un cert esperit liberal i, per extensió, favorable als interessos catalans.

Quan el diari es convertí en l'òrgan del partit Acció Catalana Republicana, el catalanisme intel·lectual s'hi aixoplugà sense reserves i defensà amb força els drets de Catalunya com a nació. Això li valgué diverses sancions i topades amb la censura. Principalment, en l'època de la dictadura de Primo de Rivera i en ocasió del govern Gil Robles-Lerroux. Però el periòdic va saber mantenir fins al final una coherència d'idees i de sentiments que li valgué un ample reconeixement de la societat barcelonina i catalana en general.

La Publicidad defensà el seus valors a través d'un estil un xic pompós, de frases llargues, un estil que s'adeia d'allò més amb els temps que corrien. Per la seva banda, *La Publicitat* ho va fer en una època força adient per donar a conèixer un català més modern, atès que hi escribien els millors intel·lectuals de Catalunya, el País Valencià i les Illes.

Però no ho aconseguí del tot. Malgrat Pompeu Fabra hi col·laborà una temporada amb les seves *Converses Filològiques*, cal pensar que el diari no el feia ell —que ja tenia prou feina— sinó uns polítics que eren periodistes. O bé uns periodistes que eren polítics. Però sempre hi nià la sensació que, encara que el llenguatge va ser intel·ligible i acurat, s'havien de polir alguns excessos —que venien de la primera època del periòdic— pel que fa a l'estil un xic enfarfat que caracteritzà algunes informacions i articles. Aspecte extensiu als títols i sotstítols —alguns vertaderament inacabables— i a castellanismes que feien posar els pès de punta al més tranquil.

Aquells eren uns temps de poques fotografies als diaris. A més, l'espai que hi havia per escriure era enorme perquè els periòdics eren de tamany respectable i no hi havia gaires espais en blanc que separessin les respectives notícies i comentaris. Aleshores s'havia de dir tot amb quatre, sis, vuit, dotze, o fins i tot setze planes. I comptant que els anuncis hi tenien el seu bon espai.

La Publicidad i *La Publicitat* van saber amotllar-se als temps que corrien pel que fa al seu disseny. Molt més atractiu, naturalment, el del segon periòdic. Possiblement, un dels més ben fets

a Catalunya —per a alguns, el millor— i no solament en aquest aspecte. Perquè les diferents seccions que anaren sorgint amb els anys li donaren una carta de representativitat del tot exitosa.

D'altra banda, quan hom se submergeix en la història de *La Publicidad* republicana i de *La Publicitat* catalanista, hi veu uns fets, hi escolta unes filípiques, hi sent uns comentaris, i hi llegeix uns articles i unes informacions que semblen extrets de l'època actual. I això que parlem de la història de dos periòdics que s'estén de 1878 a 1939!

Però no hi fa res. La història i els fets es repeteixen amb una insistència extraordinària. Enervant potser per a alguns. Naturalment, les circumstàncies són diferents. I, a partir de 1980, Catalunya ha superat amb escreix èpoques passades. Però, en canvi, l'esperit que ve de fora resta incòlume. És un esperit centralista, jacobí, uniforme, espanyolista, retrògrad, intolerant, que impedeix sempre que les lògiques aspiracions de Catalunya arribin a bon port.

Però també, com sempre, hi ha qui defensa —en aquest cas dos periòdics— un estatus diferent i, especialment *La Publicitat*, un estatus de nació. I els dos diaris han demanat un respecte per tot el que Catalunya va fer per Espanya a l'hora de les converses, les proposicions, les solidaritats i els pactes.

Ens hem tirat els plats pel cap en moltes ocasions. Hi ha hagut anarquisme, pistolerisme i bombes. I les lluites de partit han pogut més que el bé comú. Però això no ha impedit que durant els gairebé seixanta-un anys que van de l'1 d'abril de 1878 al 22 de gener de 1939, *La Publicidad* primer i *La Publicitat* després, un periòdic amb un estil més moderat i l'altre amb una prosa més entusiasta, hagin defensat, sense uniformitats, el paper de Catalunya dins l'Estat espanyol.

Però ja hem dit que la història es repeteix...

CAPÍTOL I NAIXEMENT I BATEIG

L'1 de febrer de 1878 apareixia a Barcelona un nou diari anomenat *El Anunciador Catalán*, del qual van sortir seixanta-un números. L'1 d'abril del mateix any i com a fill d'aquesta publicació, aparegué *La Publicidad*, que lluí el subtítol *Eco de la Industria y del Comercio*, i que es definia com a *Diario de Anuncios, Avisos y Noticias*.

S'havia produït una transformació. Apareixia per primera vegada la paraula publicitat en majúscules pel que fa a la premsa de l'època. Per tant, els responsables de *El Anunciador Catalán* van pensar que calia donar un tomb al títol i posar-se al dia. Però no només fou una qüestió de modernitat. El 30 de març, el diari informava del canvi: "La circunstancia, muy atendible por cierto, de existir en Barcelona un periódico cuyo título es casi igual al nuestro, nos mueve, a partir del primero de abril, a cambiar el que usamos, puesto que apareceremos con el nombre de *La Publicidad*."

La informació afegia que el nou nom i els anunciants formarien un tàndem prou sòlid: "Con este motivo y a fin de que un periódico consagrado a la inserción de anuncios responda dignamente a su misión, *La Publicidad* será un eco de las honradas aspiraciones de los señores anunciantes, que si siempre necesitan del apoyo de la prensa, hoy, en medio de la crisis que nos devora, lo han de menester más eficaz, más enérgico, más decidido."

Les explicacions continuaven, ja que també hi havia altres punts a tenir en compte: "*La Publicidad* aspira a representar en la justa medida de nuestras fuerzas, los deseos y las tendencias del comercio, de la industria y de la fabricación de Cataluña. Aspiramos a que nuestro periódico sea palenque constante de

toda controversia útil, de todo movimiento progresivo, de toda reforma fecunda.”

D'altra banda, anomenar un diari *La Publicidad* no deixava de ser una demostració de modernitat, per la senzilla raó que en aquella època la publicitat a la premsa era un aspecte força secundari. Existien, sí, anuncis als diaris catalans, però no tenien la importància que tindrien a partir de l'aparició d'aquest periòdic. De fet, la publicitat era considerada un aspecte de segona categoria, que molts presentaven com una secció ínfima dels periòdics. Orientava els lectors, naturalment, però no tenia les finalitats declaradament comercials que van aparèixer més endavant. I que van constituir el pal de paller en les quals s'havia de recolzar qualsevol diari o revista que volgués mantenir-se amb garanties.

Ben aviat es va veure que el periòdic es manifestava liberal i antirepublicà, proteccionista i contra la llei de quintes, tot afirmant que si aquesta no s'abolia, a Catalunya hi hauria “Horfandad y luto, desesperación y miseria, lágrimas y más lágrimas.”

La portada del primer número de *La Publicidad* mostra una cascada d'anuncis que l'omplen de dalt a baix. Igual com a la quarta i darrera pàgina. En la segona i tercera apareixen informacions i comentaris locals i generals. De fet, tot era molt semblant a *El Anunciador Catalán*.

Però hi ha un article de fons titulat “Crisis de Cataluña” en el qual es fan vots perquè tres senyors puguin ser escoltats pel govern en aquells moments complicats: “Esperamos que los infatigables defensores de los intereses catalanes, señores Puig i Balaguer, Bosch i Labrús, i Castelar interpelen al gobierno y le propongan las medidas que, según ellos, se han de adoptar para reducir en lo posible nuestras desdichas y que el gobierno, prescindiendo de las prevenciones que siempre inspira la oposición, los atienda y manifieste su deseo de contribuir eficazmente a la salvación de esta crisis. (...) La crisis de Cataluña puede ser el preludio de una crisis general.”

Una crisi a la qual, segons el periòdic, “han contribuido nuestras pasadas contiendas, los recargos abrumadores de los tributos, la sequía pertinaz que empobrece las comarcas agricultoras españolas, y las disposiciones que regulan el comercio y la industria de este país.”

El 12 de juliol, el diari ja no té anuncis a portada, la qual és plena de notícies. Els anuncis han passat a la segona i a la tercera pàgina. En aquesta darrera, apareixen en format de fulletó els *Viajes de Gulliver*, que continuen a la quarta, la qual també té anuncis juntament amb les informacions sobre espectacles.

El 23 de novembre, apareix ja un gran gravat a portada, concretament la d'una bomba de vapor per a l'extinció d'incendis, i el diari llueix el subtítol *Diario ilustrado, político, de anuncios, avisos y noticias*. I és que la il·lustració i el fet de mullar-se en el terreny polític ja eren aspectes a tenir molt en compte.

Per tant, *La Publicidad* introduí ben aviat els gravats, que aleshores eren més propis de les revistes, i a partir de 1896 inclogué a portada un acudit diari, obra d'Apel·les Mestres o de Francesc Casanovas, sota el lema "La nota del día".

El setembre de 1885 el periòdic va ser segrestat per celebrar amb massa vehemència l'aniversari de la Revolució de Setembre de 1868 —que va suposar el destronament de la reina Isabel II—, i denunciat també per una informació sobre el conflicte amb Alemanya per les illes Carolines. Un fet que havia excitat també el patriotisme de Frederic Soler, Pitarra, un dels habituals col·laboradors. El diari el constituïen quatre pàgines gran foli a cinc columnes. La seva creixent popularitat va fer que recollís diners per causes tan delicades com els obrers ferits de la vaga general de 1902.

DOS DIRECTORS, DOS EUSEBIS

La Publicidad, tot i que es presentava com un diari informatiu, era declaradament polític. El seu primer director fou Eusebi Pascual i Casas, un republicà addicte al que aleshores era considerat el més eminent dels polítics republicans... en oratòria. És a dir, el molt popular Emilio Castelar, expresident de la República. I ho va ser tant, de popular, que foren molts els pares d'aquella època que posaren Emilio als seus fills potser perquè les inflamants filípiques del polític andalús, però de segon cognom català —Ripoll—, els havien imposat de debò.

De fet, amb la Restauració borbònica (1874) Castelar fou, per concessió de Cànovas del Castillo, l'únic republicà de les Corts

de 1876, que van ser les primeres de la monarquia restaurada, amb Alfons XII com a cap visible. Des d'aquell any i fins el 1883, Emilio Castelar tingué l'acta de diputat per Barcelona, fet que l'apropà encara més a la societat catalana. El 1880, fundà el partit Posibilista, que preparà l'acceptació de la monarquia per part d'un grup d'antics republicans. Ha estat considerat l'orador per excel·lència del parlamentarisme espanyol del segle XIX.

Per tant, si el director de *La Publicidad* era un admirador de Castelar, no ha d'estranyar a ningú que fes una publicació "posibilista", cognom que prenién els seguidors del polític andalús. De fet, Eusebi Pascual era un home de possibles. Fou advocat, polític i escriptor. El 1866 fundà a Barcelona el periòdic obrerista *La Asociación* i el 1867 es traslladà a Madrid. Membre del Partit Republicà Federal, fou diputat a les Corts (1871, 1873). Després de la Restauració s'afilià al Partido Posibilista de Castelar.

Pascual i Casas va instal·lar la impremta de *La Publicidad* als números 11 i 13 del carrer de Barbarà, on hi va ser fins que es va convertir en *La Publicitat*. La redacció era a la Rambla del Mig, en un entressol no gaire lluny d'on hi havia la Llibreria Espanyola, d'Innocenci López —que continuà el seu fill Antoni—, i on tingueren les seves redaccions *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa* dos dels més famosos setmanaris satírics i republicans de l'època.

La política de Castelar no tenia gaires sotrac, però les seves reaccions no deixaven de ser curioses. Durant la guerra de Cuba, *La Publicidad* va esdevenir partidària del general Weyler. És a dir, defensà les maneres d'aquell militar mallorquí durant la guerra independentista a l'illa caribenya, moviment que repremí violentament emprant mètodes com el de la creació dels camps de concentració, considerats els primers de la història. El seu fracàs fou enorme i va ser cessat el 1897.

Anys més tard, però, i davant l'hostilitat de tothom, va aparèixer com a capità general de Catalunya en una època ben convulsa dels primers anys del segle XX, com la Setmana Tràgica. Curiosament, però, no s'uní a la dictadura de Primo de Rivera, i fins i tot intervingué en l'anomenada "Sanjuanada" (1926) contra el dictador. O sigui, el moviment que sorgí a Tarragona la nit de Sant Joan

d'aquell any i que no arribà a bon port. A part de Weyler, que no fou sancionat, hi van intervenir dos altres militars i polítics monàrquics i liberals republicans, que van ser detinguts i multats.

Un altre Eusebi, Coromines i Cornell de cognoms, periodista i polític, succeí Pascual i Casas en la direcció de *La Publicidad*. Fou a l'any 1894. I ostentà el càrrec durant gairebé trenta anys. Eusebi Coromines milità en el Partit Republicà Federal. Però després de la Restauració passà al castellarisme i finalment, essent partidari de Nicolás Salmerón, contribuí al triomf de Solidaritat Catalana el 1907.

A *La Publicidad*, Coromines hi tenia dos lloctinents de consideració: el seu germà Emili i Carles Costa, redactors en cap. Tots tres van aconseguir que, en segons quines èpoques, al periòdic hi hagués una redacció prou brillant. Per exemple, l'any 1902 hi ingressà com a reporter Rafael Moragas, "Moraguetes", escriptor, periodista, crític musical i literari —fou director tècnic i artístic del Liceu des de 1912 a 1939—, el qual, format en l'ambient teatral i bohemí de Barcelona, va deixar diverses estampes pintoresques de la capital els primers anys del segle xx.

Coromines va obrir els braços a Alejandro Lerroux quan aquest arribà a Catalunya el 1901. D'aquesta manera, el polític andalús va poder tenir una finestra oberta per deixar anar els seus articles més violents. La reorganització del republicanisme, empresa per Lerroux de l'esmentat 1901 al 1909 des de Barcelona —formà part de la candidatura comuna republicana en representació dels progressistes en les eleccions a diputats a Corts— fou un confús ideari on hi convivia l'anticlericalisme i l'anticatalanisme gairebé identificats, la propaganda antimonàrquica, l'espanyolisme i una peculiar demagògia obrerista que s'enfrontava sovint a l'anarquisme. Com a anticatalanista era molt ben vist en els medis oficials.

El republicanisme català no era pas centralista. Ans al contrari, havia estat essencialment federalista. Fins i tot en els moments de més predomini de Lerroux, comptà amb grups fortament catalanitzats com és el cas dels federals. Cal distingir entre catalanitzats i catalans, perquè catalans els republicans ho eren per majoria, ja que la immigració d'obrers no catalans a Barcelona tan sols fou considerable a partir dels primers anys del segle xx i

massiva durant la tercera dècada, a causa de les obres del metro i de l'Exposició Internacional del 1929.

L'anticatalanisme militant és, en bona part, creació personal d'un nouvingut: Alejandro Lerroux. Molts s'han estranyat del gran nombre d'anys que aquest home exercí com a polític. Fins i tot després de ser derrotat àmpliament va saber tornar a sortir i col·locar-se altre cop a dalt de tot. Aquest imperi de Lerroux sobre el republicanisme català cal situar-lo en la conjuntura general del republicanisme a Espanya, que permetia la creació d'autèntics feus locals, i en la frondositat i la confusió paralizadores dels grups republicans catalans.

L'anomenat lerrouxisme aconseguí per al republicanisme una renovació del suport obrer i es fonamentà organitzativament en la multiplicació dels centres republicans anomenats de "fraternitat" —especialment la Casa del Poble, de Barcelona, que s'inaugurà el 1906—, en les multitudinàries "meriendas fraternales" i en la creació de grups de Jóvenes Bárbaros, organització extremista sorgida aquell mateix any. Es destacaren en els primers dies de la Setmana Tràgica de juliol de 1909, ja que van impulsar la crema de convents i edificis religiosos després d'haver intentat derivar cap a l'anticlericalisme el descontentament per la guerra del Marroc. Mentre passava això, Lerroux romania a França i a Anglaterra, exiliat per un delicte de premsa. Tot i així, la participació del seu partit en els fets fou prou destacada.

Quan es produí el moviment de Solidaritat Catalana, s'hi oposà violentament i encapçalà una reacció antisolidària espanyolista. Des dels sectors catalanistes, fou acusat d'estar a sou del ministeri de la governació. I, sobretot arran de l'aparició de l'esmentat moviment, L'Emperador del Paral·lel, com se'l va anomenar pel seu populisme, fou el cap de turc de totes les publicacions satíriques d'esperit catalanista, que el van ridiculitzar a consciència.

La transformació de Barcelona i de tot Catalunya els darrers anys del segle XIX —pel que fa a la ciutat, hi va tenir molt a veure l'Exposició Universal de 1888, impulsada, entre altres, per l'alcalde Francesc de P. Rius i Taulet— es produeix sota el signe d'un catalanisme cada vegada més polititzat. Hi són el Centre Català, Lliga de Catalunya, Unió Catalanista, Centre Nacional

Català, Lliga Regionalista i Centre Nacionalista Republicà. Sobre la irrupció del catalanisme en totes les articulacions socials, Jaume Vicens i Vives havia escrit:

Es tracta de reconèixer la deu cabdal i misteriosa d'aquesta força, impetuosa abans de ser definida, persistent abans d'ésser assenyalada, independent de tota pressió econòmica, idiomàtica, jurídica, romàntica o de simple ressentiment provincià.

També parlava d'un aspecte cabdal, que molta gent del règim, especialment des de Madrid i altres punts de l'Estat, no veia amb bons ulls:

El fet era que el catalanisme incorporava Catalunya a Europa d'una manera total i irrenunciable. Si amb Mañé i Flaquer el regionalisme era la revolució dels "pares de família", amb els joves de 1892 fou la revolució dels esperits. Amb ell entraren a Catalunya l'impressionisme, la música de Wagner, els drames d'Ibsen, la filosofia de Nietzsche, l'estètica modernista, el desig dels telèfons i de les bones carreteres, la necessitat dels museus i de les universitats, l'ambient de París, de Londres i de Berlín, una ciència que es deia Economia i emprava l'estadística, el desig d'ésser sincers i reals, de retrobar-se en la polèmica tolerant que empeny pels camins del progrés.

Vicens i Vives afegia que la comunió d'idees va permetre una sortida fulgurant:

I això permetè de marxar, en un mateix galop, aristòcrates i catalanistes, burgesos i anarquistes, en una de les arrencades més sensacionals i admirables de la història de Catalunya. O sigui, el retrobament d'Europa després de quatre segles d'absència. Heus aquí la significació pregona del moviment catalanista després d'Almirall, Mañé i Flaquer i Torras i Bages.

ELS INTEL·LECTUALS APLAQUEN LES LLUITES

En aquells temps i segons Carles Capdevila, escriptor i actor, que fou redactor en cap de *La Publicidad* el 1922 i director de 1929 a 1937,

a *La Publicidad* hi havia un grup selecte del republicanisme unitari barceloní que acollia una part de la intel·lectualitat formada a la ciutat fora dels dominis del catalanisme. Es pot ben dir que l'intel·lectualisme atemperava l'aspror de les lluites polítiques i obria un espai neutral, on els intel·lectuals d'un i altre camp es donaven les mans, i on es retia homenatge a les personalitats de les nostres lletres i de les nostres arts.

Segons Rafael Moragas, aquests personatges eren Eduard Marquina —el qual per deu cròniques i la publicació de les seves *Odas* va arribar a cobrar quinze duros al mes—, Lluís de Zulueta, que cobrarava vuitanta pessetes per dotze cròniques mensuals, Josep M. Jordà, traductor amb Carles Costa de moltes obres estrangeres al català, Adolf Marsillach, Francesc Aguirre, Rafael Marquina —que signava Farfarello—, Pere Miquel, Ernest Bach, Florenci Vilaseca —que firmava Marco Vinicio—, i un mallorquí, Vich Company. Durant la Primera Guerra Mundial, el periòdic destacà a França un corresponal: Francesc Macià.

Al diari també hi escrivien homes molt coneguts del republicanisme espanyol, com el ja esmentat Lerroux, Emili Junoy, Pere Pi i Sunyer, Laureà Miró, Marcel·lí Domingo i molts d'altres. El cronista musical del diari era Josep M. Pascual, que havia fet passar per la redacció de *La Publicidad* les més grans figures de l'òpera que havien d'actuar o actuaven al Liceu, com per exemple la famosa Haricléee Darclée, el no menys famós Enrico Caruso —xiulat estrepitosament en cantar "Rigoletto"—, els mestres Macheroni i Mancinelli, i celebritats teatrals d'un altre ordre com el celebèrrim transformista Frègoli.

Rafael Moragas també ha explicat diverses anècdotes ocorregudes al periòdic durant els primers anys del segle vint. Fou famosa, per exemple, la coincidència que es va produir el primer dia que el diari va poder publicar dues esqueles, uns ingressos que des d'aquell dia van ser molt apreciats pels administradors. Doncs bé, les esmentades esqueles tenien al seu costat un editorial que es titulava "Estamos de enhorabuena".

També va ser prou famós un altre editorial, "Serenos y vigilantes", que no es referia precisament als dos cossos de vetlladors nocturns de l'ordre ciutadà, sinó a l'estat d'esperit que calia davant les eventualitats de la política del país.